

impie, lata a successore Majoriano his contra-ria sanctio demonstravit. Non referunt autem hi auctores sanctionem Majoriani, nec inter Novellas ejus, quæ lib. 4 Novellar., post Codicem Theodosianum habentur, continetur. Neque de statu hujus privilegii ab illo tempore usque ad Justinianum aliquid ab imperatoribus clarius statutum, quod certo affirmare valeam, invenio.

9. *Privilegium fori ante Justinianum clericis fuisse concessum.* — Ex dictis autem manifeste falsum esse convincitur, quod quidam schismaticorum fautores hoc tempore dixerunt, distinctionem fori inter ecclesiasticos et laicos ante Justinianum in Ecclesia non fuisse. Nam ex dictis ostenditur, plures imperatores hanc fori distinctionem concessisse seu admisisse, ut de Constantino, Honorio, et Valentiniano I, et aliis, ostendimus. Item multo antiquior Justiniano est gravis illa in Concilio Aquileiensi Ambrosii sententia, non laicos de sacerdotibus, sed potius sacerdotes de laicis judicare debere, quam etiam habet in dicta ep. 13 ad Valentinianum Augustum, et in ea distinctionem fori significat. Quam etiam supponit Augustinus, in ep. 53, ad Macedonium proconsulem, et judicem sæcularem, qui cum Augustinum interrogasset cur Sacerdotes in sæculari foro pro reis intercederent, ipse Augustinus vicissim respondet: *Scio ego te ipsum cum aliis amicis tuis in Ecclesia Carthaginiensi intercessisse pro clerico, cui merito succensebat Episcopus, et utique nullum ibi discrimen sanguinis in incruenta disciplina timebatur.* In quibus verbis aperte supponit et declarat fori distinctionem, quæ jam tunc in usu erat. Quin potius Concilium Matisconense II, c. 9, distinctionem hanc in ipso pene christianitatis principio, non solum canonum, sed etiam legum interuentu introductam esse, asseruit.

10. *In criminalibus clericos a laicis judicari voluit Justinianus.* — An privilegium fori per Carolum Magnum fuerit restitutum. — Justinianus ergo non fuit auctor distinctionis fori ecclesiastici a sæculari, nec privilegium fori clericis primus ipse concessit. Quin potius, licet antiqua de hoc foro privilegia concedere aut innovare visus fuerit, ea tamen ad civiles causas limitavit. Nam in criminalibus, quando crimina non ecclesiastica, sed communia sunt, ut furia, homicidia, etc., voluit clericos a laicis judicari et puniri, ut constat ex Novella 83, alias Authent. *Ut clerici apud proprios Episcopos*, etc., et ex Authent.

Cassa, et Authentica *Clericus*, C. de Episcop. et cleric. Aliqui vero existimant, privilegium fori iterum fuisse plene restitutum per Carolum Magnum, per quamdam legem qua renovavit aliam Constantini et Theodosii, quam supra retulimus, qua statuebatur ut omnes causæ etiam laicorum possint per Episcoporum sententiam terminari, prout refert Gratian., in c. *Omnes*, 11, q. 1; et latius Baroni., tom. 9, ann. 801, circa medium. Sed imprimis lex illa non de criminalibus causis, sed de civilibus loquebatur; valde enim alienum esset ab episcopali munere, in criminalibus causis laicorum sententiam dicere. Deinde per illam legem non concedebatur clericis privilegium fori, sed potius facultas dabatur laicis, ut coram Episcopis possent suas civiles causas tractare ac definire. Denique hoc ipsum privilegium vel receptum non fuit, vel certe non multum duravit, sed usu abrogatum est, ut notant Glossa, Hugo, Turrecremat., et alii Doctores, in dicto c. *Omnes*, et c. *Quicumque*, 11, q. 1, et latius notat Glossa, in c. *Relatum*, eadem causa et quæst. Quocirca, licet ex historiis constet, Carolum Magnum multa beneficia et privilegia clericis et sacerdotibus contulisse, an vero singulare aliquid circa hoc privilegium fori statuerit, scriptum non invenio, neque de aliis imperatoribus, qui post illum usque ad Fridericum II fuerunt.

11. *Privilegium fori in civilibus et criminalibus plenissime statuit Fridericus.* — Variis etiam legibus civilibus hoc privilegium in Hispania introductum est. — Hic autem Fridericus sub Honorio III plenissimum privilegium fori, tam in criminalibus quam in civilibus causis, clericis contulit, ut constat ex ejus Constitutione, quæ habetur in volumine post libros feudorum, et ex Authent. *Statuimus*, Cod. de Episcop. et cleric., ex Authent. *Cassa*, Cod. de Sacrosanct. Eccles. Quas leges acceptavit Papa in fine dictæ Constitutionis, his verbis: *Nos Honorius Episcopus, servus servorum Dei, has leges a Friderico, Romanorum imperatore, filio nostro charissimo, pro utilitate omnium Christianorum editas laudamus, approbamus, et confirmamus tanquam in æternum valituras.* Atque ita receptum fuit hoc jus in toto orbe christiano, ex quo satis constat privilegium hoc jure communi civili stabilitum esse. Quod etiam imitati sunt leges particularium regnorum, præsertim Hispaniæ, tam in antiquioribus legibus, Partita 1, tit. 6, l. 51, et sequentibus, quam in nov. Recopi-

latione, lib. 1, tit. 3, a principio, præsertim leg. 11 et 12; et Lusitaniæ, l. 2 Ordinationum per varias leges, idemque de legibus aliorum catholicorum regnorum arbitramur.

CAPUT XIII.

DIFFICULTATI QUÆ EX PRÆCEDENTI CAPITE ORITUR OCCURRITUR, ET QUOMODO ECCLESIA DIVERSIS TEMPORIBUS PRIVILEGIO FORI USA FUERIT, EXPLICATUR.

1. *Primum dubium circa usum privilegii fori.* — *Rationes dubitandi.* — Ex dictis in præcedenti capite circa usum hujus privilegii fori dubium nascitur, nam videtur sequi, aut Ecclesiam non fuisse usam hoc privilegio plene et constanter ante Frederici II tempora, aut multis temporibus, reventibus imperatoribus, illud observasse; primum autem videtur magnum esse inconveniens, secundum vero difficile creditum est; quid ergo dicendum est de istius usus antiquitate et modo? Nam quod pastores Ecclesiæ contra imperatorum voluntatem privilegium hoc non exercuerint, sed dissimulaverint, eorumque voluntati ac potentiæ cesserint, colligi potest, tum quia frequenter in suis decretis imperatorum aut regum consensum, seu jurium civilium concordiam allegant; tum etiam quia non legimus censuras fulminasse contra aliquem imperatorem, qui ante Fridericum II privilegium fori, vel omnino, vel ex parte clericis abstulerit, ut de Valentiniano et Justiniano retulimus. Imo ipsimet imperatores, qui maxime videntur clericis in hoc privilegio favisse, interdum in aliquibus causis, etiam ipsimet Episcopis et clericis postulantiibus, hanc jurisdictionem assumebant, quibus Pontifices non resistebant, sed potius videndo et tacendo consentire videbantur.

2. *Secundum dubium, an clerici ab imperiali potestate fuerint exempti.* — *Ratio dubitandi pro negativa parte.* — Atque hinc nascitur alia difficultas, quam Barclaius, c. 35, apud Bellarminum tetigit, quia licet multi imperatores concesserint clericis hanc exemptionem a suis iudicibus et magistratibus, non tamen legimus eos a sua propria et imperiali potestate exemisse. Nunquam enim id declararunt, quod tamen in tam speciali privilegio necessarium videbatur. Et factis oppositum ostendebant, ut dixi. Ipseque allegat modernum factum Caroli V, qui Hermannum, Archiepiscopum Coloniensem, in jus ad se vo-

cari jussit, ut de criminibus sibi objectis se purgaret. Possetque allegare difficilia verba Justiniani, in Auth. *Nullus Episcopus*, C. de Episc. et cleric., quæ sic habent: *Nullus Episcopus invitus ad civilem, vel militarem judicem in qualibet causa producat, vel exhibeatur, nisi princeps jubeat.* Ubi constat concedi exemptionem ab inferioribus, non ab ipso principe. Et idem sumi potest ex Auth. *Sed hodie*, eodem tit., ibi, *Nisi cum ex jussione principis ad alias provincias vocantur.*

3. *Ratio pro parte affirmante.* — In contrarium vero est, primo, quia hoc repugnat multis Conciliis, asserentibus hanc immunitatem esse antiquissimam, et a principio christianitatis observatam. Quod etiam ratio suadet, quia videtur incredibile, Ecclesiam tanto tempore caruisse usu et observantia immunitatis, ad bonum religionis et decentiam Ecclesiastici status prorsus necessaria. Præsertim cum ex divino jure proprie et immediate sit, vel saltem adeo illi propinqua, ut sine illa non possit conservari. Secundo, quia inde sequeretur etiam nunc non gaudere clericos integra exemptione, quia saltem erunt subjecti jurisdictioni imperatoris, regum, et quorumcumque supremorum principum, quia nec Fridericus II aliter in hanc exemptionem consensit, quam sui prædecessores, sed quod ipsi fecerant, *instauravit, innovavit et servari mandavit*, neque etiam alii imperatores vel reges post Fridericum magis se sua jurisdictione abdicarunt; consequens autem intolerabilis error est, quamvis Barclaius illud insolenter admittat.

4. *Ad resolutionem duo tempora distinguuntur.* — In hoc puncto breviter duo tempora distinguenda sunt: unum est, a principio Ecclesiæ usque ad Constantinum, quando principes temporales ethnici erant; aliud est a Constantino usque ad Fridericum II; omitimus autem tertium tempus a Frederico usque ad nostra tempora, quia de his quadringentis annis nullus dubitat, quin Ecclesia Catholica plene ac integre hoc privilegium servaverit, juxta sacrorum canonum dispositionem, sine contradictione alicujus principis christiani, qui hæreticus vel schismaticus habitus non fuerit. Præterea circa duo prima tempora præmittenda est alia distinctio supra data, de jure utendi hoc privilegio, et de facto seu de ipso usu cum effectu; sæpe enim privilegiatus suo privilegio non utitur, licet jure possit, quia de facto non valet, hæc autem impotentia facti esse potest, vel in singu-

lis privatis personis ecclesiasticis, si ad sæcularia judicia ire cogantur, vel in Summo Pontifice, si cum effectu vel fructu non possit sæculari potestati hanc vim inferenti resistere.

5. *Prima conclusio.* — De primo ergo tempore, dicendum est hoc privilegium non potuisse ab Ecclesia plene observari seu vindicari, non ex defectu juris, sed ex defectu potentiae facti, seu executiva (ut sic dicam). Hæc assertio in superioribus insinuata est, et quoad priorem partem de jure sufficienter probata est, quia hoc privilegium et immediate est jure divino concessum, et licet non esset, data est Ecclesiae potestas et imposita obligatio indacendi illud. Est autem notanda differentia inter hos duos modos, quibus hoc privilegium potuit esse de jure divino, quia juxta illos distinguuntur etiam poterit duplex modus habendi jus circa hoc privilegium. Nam priori modo erit jus illud in re respectu omnium et singulorum clericorum; posteriori autem modo erit tantum jus ad rem. Si enim privilegium priori modo est a Christo concessum, omnes clerici in quocumque tempore fuerunt actu exempti a jurisdictione principum ethnicorum, et hoc vocamus jus in re. et consequenter principes etiam fuerunt privati jurisdictione in clericos, quia hæc duo connexa sunt. Ex quo etiam sequitur potuisse illo tempore clericos in conscientia non parere legibus vel sententiis principum, vel judicum ethnicorum; et si ab eis cogentur, vim vi repellere, si viribus valerent, quia si infideles jurisdictionem non habebant in ipsos, injuriam ab eis patiebantur clerici, et in conscientia non tenebantur illam sustinere, nisi fortasse propter vitandum scandalum, vel aliam similem extrinsecam rationem.

6. At vero si privilegium tantum posteriori modo, id est, per Pontifices, in vi potestatis ac præcepti juris divini, est concessum, sic solum habuerunt clerici in illo primo tempore jus quoddam ad illud privilegium, non tamen jus in illo, quia non fuerunt actu exempti, donec Ecclesia illud instituit et actu concessit. Et consequenter principes infideles eo tempore non fuerunt privati jurisdictione sua, quam habebant in personas clericorum, quia non legimus Ecclesiam eo tempore usam esse potestate, seu jure quod habebat ad eximendos clericos, seu privandos principes jurisdictione in ipsos. Unde ulterius fit, obligatos fuisse clericos eo tempore in conscientia parere legibus et sententiis magistratum, etiam

ethnicorum, quia ex vera jurisdictione procedebant. Et eadem ratione tenebantur subesse vi coactivæ illorum, si alioqui juste illa uterentur.

7. *In usu privilegii fori prudenter semper se gessit Ecclesia.* — Inter hos autem duos modos explicandi hoc jus, licet prior sit probabilior, tamen in utroque optime declaratur, morem, quem in usu talis privilegii Ecclesia servavit, semper fuisse rationi ac prudenti gubernationi Ecclesiae consentaneum. Nam, licet Pontifices eo tempore haberent potestatem et præceptum eximendi clericos omnino a jurisdictione sæcularium principum, nihilominus prudenter se gerebant, non utendo illa potestate, quia Ecclesiae non expediebat, quia sine fructu, et cum scandalo, et impedimento fidei id agere tentarent, ideoque jus divinum non transgrediebantur, quia præceptum illud affirmativum erat, cujus natura est non obligare pro semper, et ita pro illo tempore non obligavit. Et similiter, licet privilegium fori fuerit priori modo immediate a Christo concessum, probabilissime et prudentissime explicatur, datum esse cum tali dependentia ab Ecclesiae pastore et gubernatore, ut sine illius consensu et determinatione non liceat singulis privatis personis illo privilegio suo arbitrio uti. Nam hæc dependentia negari non potest, ut jam dixi, tum quia ipso usu et experientia probatur; tum etiam quia erat valde necessaria ad pacem et bonum Ecclesiae regimen. Unde fit absolute dicendum esse, non potuisse clericos eo tempore in conscientia resistere jurisdictioni principum sæcularium, quia Ecclesia nihil in hoc declaraverat aut statuerat, et alioqui illi principes suo jure bona fide existimato utebantur, licet alioqui infideles essent. Et hic modus explicandi hoc jus est consentaneus Paulo, ad Rom. 13, et sententiis Patrum, præsertim Chrysostomi, et Græcorum illum exponendum.

8. *Principes ethnici nunquam habuerunt veram jurisdictionem in clericos.* — Ex quibus colligere licet, an dicendum sit clericos illo tempore fuisse exemptos jure, licet facto non essent, et (quod perinde est) fuisse subjectos jurisdictioni principum facto, non jure, ac subinde usurpato judicio, non vero; vel potius aliquo modo fuerint vere et jure subjecti. Dicendum enim censeo, clericos ex parte sua jure fuisse exemptos, quia jure divino hoc patiebantur privilegio, ut dictum est. Et consequenter sæculares principes ethnicos non

habuisse jurisdictionem propriam in illos; per ignorantiam vero a formali tyrannide excusari potuisse. Et nihilominus ad vitanda majora mala, et ne per ignorantiam daretur bellum justum ex utraque parte, permisisset tunc pastores Ecclesiae, ut ecclesiasticæ personæ regibus, et magistratibus temporalibus parerent; volueruntque illos haberi ut legitimos judices et superiores in rebus temporalibus et honestis; quia minus malum erat illos tolerare, et quasi eis committere vices suas, quam vel statum ecclesiasticum perturbare, vel clericos sine legitimis judicibus in ipso usu relinquere. Hoc ergo modo, non obstante immunitate jure divino concessa clericis, potuerunt illo tempore judicari a laicis, non proprie usurpato judicio, sed vero, si alioqui causa erat temporalis, et legitime tractabatur.

9. *Clerici inter fideles semper privilegio fori gavisii fuerunt.* — Addendum vero ulterius est, habuisse clericos illo tempore aliquo modo usum hujus privilegii intra ipsam Ecclesiam respectu aliorum fidelium, ita etiam disponente Ecclesia, quantum status illius temporis permittebat. Probatur et declaratur in hunc modum, quia semper Ecclesia prohibuit fidelibus ne clericos ad laicos judices deferrent, sed ad ecclesiasticum forum. Quam legem invenimus, non solum a multis Conciliis post tempora christianorum principum coactis, et supra, in fine capitis 3, allegatis, sed etiam a nonnullis Pontificibus antiquioribus latam, præsertim ab Alexandro, Caio et Marcellino, in suis epistolis decretalibus, quas in eodem loco citavi. Quamvis enim eo tempore infideles principes suam exercerent jurisdictionem, et ideo eorum magistratus possent esse veri judices in causis clericorum modo declarato, clericusque accusatus vel citatus coram iudice laico infideli teneretur comparere ad jussionem talis iudicis, nihilominus potuit Ecclesia episcopale forum erigere, in quo causæ clericorum, quantum fieri poterat ex parte Ecclesiae, tractarentur. Nam ad hoc semper habuit et potestatem a Christo datam, et illam exequendi opportunitatem. Ideoque a tempore Apostolorum usum etiam ejus habuit, ut aperte sumitur ex illo primæ ad Timot. 5: *Adversus presbyterum accusationem non recipias, nisi sub duobus vel tribus testibus*; quæ verba supponunt jam tunc fuisse episcopale tribunal pro clericorum causis judicandis erectum.

10. *Sententia Patrum, de senioribus locum*

XXIV.

Pauli intelligentium, traditæ resolutioni non adversatur. — Estque attente considerandum, Paulum non loqui de solis causis ecclesiasticis, sed de querelis contra clericos in causis criminalibus; nam in illis fit propria accusatio; et cum Paulus indefinite et simpliciter loquatur, non est restringenda illius sententia ad crimina ecclesiastica; de quocumque ergo crimine poterat et debebat tunc presbyter accusari in tribunali ecclesiastico. Nec refert quod Chrysostomus, Theophylact. et Græci nomen presbyteri, non ad dignitatem sacerdotii, sed ad ætatem senectutis accommodant; non, inquam, hoc obstat, tum quia etiam in illo sensu probatur ex illo loco tribunal ecclesiasticum pro causis fidelium, et majori ratione pro causis clericorum; non enim esse poterant pejoris conditionis, si alii admittebantur, quod nunc non examinamus, quia ad causam præsentem parum refert. Tum etiam quia probabilior est expositio Ambrosii, si ejus sunt commentarii, et Hieronymi, cum eadem correctione; Anselmi, D. Thomæ, et Latinorum, qui de sacerdotibus locum illum interpretantur. Nam de illis loquebatur Paulus in verbis proxime præcedentibus, dicens: *Qui bene præsent presbyteri, duplici honore digni sunt, maxime qui laborant in verbo et doctrina*, et statim subjungit: *Adversus presbyterum noli accusationem recipere*, etc. Eratque major ratio erigendi tribunal ecclesiasticum pro clericis, quam pro aliis senioribus laicis fidelibus, quia specialiori ratione sunt clerici sub cura et regimine Prælatorum, quam communis plebs fidelium, eo quod specialius sunt ad ecclesiastica ministeria destinati, ut dictum est. Atque hoc modo fuit ab initio in Ecclesia aliqua distinctio fori ecclesiastici a civili, non solum pro causis ecclesiasticis, sed etiam pro aliis, et pro criminibus saltem clericorum, ut supra etiam notatum est.

11. *Ecclesia semper potuit cogere fideles ad exemptionem clericorum servandam.* — Hac ergo distinctione supposita, optime potuit Ecclesia illo tempore prohibere ne clerici accusarentur, vel deferrentur ad tribuna laicorum per alios clericos, vel fideles. Quamvis enim hoc prohibere non potuerit infidelibus, inter quos fideles tunc vivebant, quia neque erant subditi Ecclesiae, neque illos cogere valebat, et ita poterant movere litem, vel accusationem contra clericum coram suo iudice, quem solum ut legitimum recognoscebant, nihilominus fidelibus subditis

potuit Ecclesia præcipere, ut si presbyterum accusare vellent, id facerent in tribunali ecclesiastico, quia ita erat valde conveniens ac necessarium ad servandum divinum jus, et ad honorem christianæ religionis, et decetiam ecclesiastici status, quam in omni tempore, quantum illius conditio, et status patiebatur, Ecclesiæ Prælati procurare debuerunt.

12. Prohibitio autem illa erat justa illo tempore, quia, licet principes sæculares suam exercerent jurisdictionem, fideles eorum subditi non tenebantur aliquo jure ad movendam accusationem vel litem coram ipsis, sed poterant quocumque alio honesto modo suas controversias vel lites componere; ergo licite ac prudenter potuit Ecclesia prævenire, ac præcipere fidelibus ut adversus clericum in ecclesiastico judicio agerent, non in sæculari, et consequenter potuit etiam graviter punire per ecclesiasticas censuras transgressores hujus præcepti. Eo vel maxime quod, licet per hoc præceptum aliquo modo subtraherentur hujusmodi causæ iudicibus laicis, eorumque jurisdictio ex parte impediretur, vel tolleretur, id totum licebat, non solum ex vi divini privilegii, sed etiam quia indirecte saltem cadebat sub potestatem spiritualem Ecclesiæ, propter bonum religionis et supernaturalis finem, et usus talis potestatis exerceri tunc potuit sine scandalo infidelium, aut impedimento vel perturbatione fidei. Merito ergo Ecclesia sicut de jure potuit, ita de facto prohibuit, ne clerici ad tribunalia sæcularia deferrentur. Quod Alexander Papa confirmat, quia si Paulus Christianorum causas ad ecclesias deferri et ibidem terminari præcepit (1 ad Corint. 6), etiam potuerunt Pontifices præcipere, ut sacerdotes coram solis Episcopis accusarentur, quo argumento usum etiam est Concilium Carthaginense III, c. 9; et de illo videri potest divus Thomas super locum Pauli.

13. Sic igitur cœpit Ecclesia illo tempore, eo modo quo potuit, clericos a sæcularium iudicio eripere, eodemque modo cœpit eorum immunitatem tueri, non quidem plene, et omni ex parte, quia tunc non erat opportunum, sed, ut dixi, quantum fieri poterat ex parte fidelium. Unde merito potest illa prohibitio quoddam privilegium fori clericorum appellari, sicut prohibitio sub speciali censura, ne quis in clericum violentas manus injicere audeat, est magnum privilegium clericorum, quod canonis appellatur. Sicut enim

hæc prohibitio canonis facta est in gratiam status ecclesiastici, ita etiam illa antiqua posita fuit, ut clerici, tanquam res sacræ et religiosæ, iudicio etiam quodammodo sacro, quoad fieri posset, reservarentur. Auctumque fuit hoc privilegium illo tempore per aliam ecclesiasticam legem, qua concessum est clericis, ne possent a laicis, sed tantum a clericis accusari; vel e converso prohibitum erat laicis, ne clericos accusare auderent, de qua prohibitionem multa decreta refert Gratianus 2, q. 7, ex quibus antiquiora sunt Evaristi, in epist. 2; Fabiani, epist. 1 et 2; Eusebii, epist. 1 et 2; hæc tamen prohibitio postea magis declarata vel limitata est, ut in tota illa quæstione videri potest. Et hæc de illo primo tempore sufficient.

14. *Secunda conclusio: cum imperatoribus christianis exemptione gaudere clerici cœperunt.*— *Probat.*— De secundo tempore, dicendum est fere ab initio imperatorum christianorum clericos fuisse exemptos a foro sæculari, tum jure proprio, et in re obtento per privilegium actu concessum; tum etiam facto, nisi quando per injuriam, vel tyrannidem impediabantur seu cogebantur. Hæc assertio ex dictis in capite præcedenti facile probari potest. Et prima quidem pars nota est, quia hoc privilegium ab ipso Christo immediate collatum est. Imo, quamvis esset necessaria applicatio aliqua per Pontificem, probari posset in hunc modum. Nam Ecclesia, seu Pontifices semper, quantum in ipsis fuit, voluerunt immunitatem hanc clericorum conservare, quia ad hoc ex lege divina tenentur, et quia ad bonum religionis est maxime conveniens; in tempore autem ethnicorum principum propter incapacitatem illorum hoc perficere non tentarunt; ergo, eo ipso quod christiani principes huic immunitati faciles se præbuerunt, Pontifices usum illius introduxerunt, ac perfecte statuerunt. Ostendimus autem Constantinum, factum Christianum, immunitatem hanc vel recognovisse et admisisse, vel, si opus erat, donasse; ergo statim etiam Pastores Ecclesiæ et donationem acceptarunt, et si quid amplius ex parte sua necessarium erat, addiderunt; ergo ex tunc cœperunt clerici habere non solum jus ad immunitatem, sed etiam privilegium ipsum, et usum ejus actu concessum.

15. Unde facile persuadetur secunda pars assertionis, quia ut observantia hujus privilegii non solum jure, sed etiam facto introduceretur, solus consensus et auctoritas

christianorum principum desiderabatur; sed Constantinus, ut diximus, statim præbuit consensum, et ut executioni mandaretur, auctoritate sua statuit; ergo nihil obstare potuit quominus hæc immunitas facto et usu executioni mandaretur. Idemque credendum est de aliis, qui Constantino simul cum imperio in fide et pietate successerunt, paucis exceptis, qui vel per ignorantiam, vel per ambitionem aliquid contra hanc immunitatem attentarunt. Quod satis confirmant cætera, quæ de aliis imperatoribus usque ad Fredericum adduximus. Et in dicto titulo de Episcopis et clericis, inveniuntur multæ leges imperatorum, in quibus reprehenduntur magistratus civiles aliquid agentes contra hanc clericorum immunitatem; et si quæ contrariæ consuetudines paulatim erant introductæ, reprobantur ac retractantur; ergo signum est ordinariæ et justis iudicibus servatam esse exemptionem etiam facto. Unde imperator Fredericus, qui clarius et generalius hoc confirmavit, non quasi rem novam illam decernit, sed ut jam stabilitam *per imperiales et canonicas sanctiones*; ideoque in citata lege statuit, ut nullus præsumat, clericum ad sæculare iudicium adducere, *contra imperiales (inquit) et canonicas sanctiones*; ergo jam ante illud factum erat præsumptuosum et iniquum, ac subinde contrarium erat legitimum, et illo tempore debitum.

16. Et hinc aperte sequitur ultima assertionis pars. Nam quod ad usum attinet, negare non possumus, in discursu illorum temporum multa esse facta et tentata contra hanc immunitatem non solum ab inferioribus magistratibus, sed etiam ab ipsis imperatoribus; inde vero non licet inferre, facta illa aut valida aut licita fuisse, nam sæculares iudices sunt clericis infesti, ut de laicis dicitur in c. *Laici*, cum similibus, 2, q. 7, semperque suam jurisdictionem amplificare student, vel humana ambitione propria, vel affectu placendi temporalibus principibus; vel interdum quidem ex zelo justitiæ, non tamen secundum scientiam. Quidquid ergo eo tempore contra immunitatem fiebat a quocumque magistratu vel principe christiano, non minus erat iniquum et tyrannicum, quam quod posterioribus temporibus usque ad hodiernum diem factum est, vel fit. Quia post concessum et firmatum privilegium exemptionis, quidquid contra illud fit, est opus usurpatæ jurisdictionis ac potestatis, ac subinde injustum et tyrannicum. Atque in hoc ordine ponenda est quælibet privilegii

prius concessi retractatio, per sæcularem potestatem etiam imperatoriam facta, quia non potest Imperator auferre quod Christus donavit, sive immediate per se ipsum, sive per Vicarium suum. Neque refert quod privilegium non fuerit datum sine consensu imperatoris, quia non fuit ille consensus causa propria et per se talis privilegii, imo nec conditio ad illius valorem simpliciter necessaria, sed tantum ad usum fuit ex benigna et prudenti Ecclesiæ providentia expectata, ideoque retractatio illius consensus postea subsecuta privilegium auferre aut immutare non poterat. Imo, licet hoc privilegium fuisset principaliter ab imperatoribus datum, ab eisdem postea revocari non potuisset, ut infra latius ostendam.

17. Quapropter, non obstante revocatione a Valentiniano vel quolibet alio facta, locum semper et veritatem habuit hæc pars assertionis, quod omnia, quæ in illo tempore postea fiebant, iniqua erant et tyrannica, quia semper subsistebat privilegium, cui erant contraria, et quia, cum ipsa revocatio per tyrannidem facta esset, quidquid in virtute illius fiebat, eandem iniquitatem participabat. Loquor autem semper de ipso opere secundum se spectato, non de personis quæ forte per ignorantiam interdum excusari potuerunt. Nam certe imperatores illo tempore non videntur propriam originem et excellentiam hujus privilegii cognovisse, ideo enim ita de illo loquuntur, ac si esset proprium ipsorum imperatorum donum, ab eorum nimirum arbitrio pendens, atque ita aliqui eorum per ignorantiam humanam, et absque hæresi, cogitare potuerunt se posse privilegium semel datum auferre. Sed quidquid de eorum culpa vel excusatione sit, factum ipsum, in se spectatum, et injustum et nullius valoris vel efficacitatis fuit. Et ideo Patres Concilii Andegavensis, qui post revocationem a Valentiniano III factam in Gallia congregati fuerunt, nulla ratione legis Valentinianæ habita, pro defensione immunitatis statuerunt ut clericis contra Episcopale iudicium resilire non liceat, neque inconsultis sacerdotibus sæcularium iudicia expetere, ut refert Baron., ann. 453, n. 53; illud enim Concilium in tomis Conciliorum non habetur. Et Concilium Chalcedonense, quod proxime post Valentinianum III celebratum fuit, c. 9, similiter distinctionem fori servandam a clericis præcepit. Et licet hæc Concilia solis sacerdotibus, ne ad iudices sæculares accedant, præcipere videntur, tamen Concilium Matisconense I, post 130 annos celebratum, c. 6, etiam iudices ab

Ecclesiae liminibus arcendos disponit, qui clericos judicare praesumpserint. Ex quibus satis intelligitur, revocationem illam nullius valoris, vel momenti ab Ecclesiae Patribus reputatam esse. Quod postea etiam imperatores melius intellexerunt, et ideo ad pristinum statum immunitatem ecclesiasticam restituerunt.

18. *Solvuntur rationes dubitandi in primo dubio positae.* — Ad primam ergo difficultatem in principio positam facilis est responsio; dicimus enim semper Ecclesiam usam fuisse ecclesiastico foro pro suis clericis, non tamen semper potuisse aequaliter illos eximere a saeculari, quia tempore infidelium imperatorum, ut dixi, respectu illorum immunitatem non exercuit; quod licet sine incommodo fieri non potuerit, patienter sustinendum fuit, quia vel sine majori incommodo vitari non poterat, vel certe quia simpliciter et cum effectu executioni mandari non poterat. Post tempora vero christianorum imperatorum semper Ecclesia retinuit integrum privilegium suum; expectavit autem in principio, ad usum ejus, consensum christiani imperatoris, ut res suavius et efficacius fieret ad imitationem divinae sapientiae et prudentiae. Et ob eandem causam Pontifices in suis decretis legum civilium consensum allegant. Et ob eandem rationem, licet alioqui imperatores in illis antiquis temporibus tergiversarentur, et aliquid contra hanc immunitatem agerent, non statim a Pontificibus damnabantur aut puniebantur, quia nondum satis illis erat notum et explicatum jus et fundamentum exemptionis, nec fortasse tunc erant illius capaces, et ideo non poterant sine majori detrimento violententer cogi, sed magis opportunum Patres judicaverunt interdum aliquid dissimulare, et paulatim veritatem docere, usumque immunitatis introducere. Nunquam vero Episcopi vel Pontifices in causis ecclesiasticis, vel clericorum, judicium saeculare ab imperatoribus postularunt, nisi fortasse haeretici aut schismatici; Catholici autem solum ad judicium legitimum et ecclesiasticum sine impedimento obtinendum auctoritatem principum interponebant. Quod paucis verbis recte explicatur in Concilio Milevitano, cap. 19: *Placuit, ut quicumque ab imperatore cognitionem publicorum judiciorum petierit, honore proprio privetur. Si autem episcopale judicium ab imperatore postulaverit, nihil ei obsit*¹. Et idem declaratum est in Concilio Carthaginensi III, c. 38, et habetur in cap.

¹ Cap. *Placuit*, 11, q. 1.

Petimus, 11, q. 1, et simile ibidem habetur in capite sequenti, et sumitur ex cap. *Christianis*, 11, q. 1, quod est Gelasii Papae, scribentis ad quemdam comitem, ut quosdam clericos a violentia cujusdam principis saecularis tueretur: *Sublimitatis* (inquit) *tuae tuitione valentur*. De qua re videri etiam potest epist. 68 Augustini.

19. *Satisfit rationibus in dubio secundo positae.* — Ad alteram difficultatem quam Barclaius movit, respondetur, licet fortasse aliqui imperatores ita per ignorantiam vel errorem hoc privilegium intellexerint, ut per illud a sua suprema potestate clericos non eximi existimaverint, nihilominus ipsos deceptos esse, quia Ecclesia aliter exemptionem hanc introduxit aut declaravit. Nam in d. c. *Placuit* proxime citato, expresse dixit Concilium Milevitano, *etiam ab imperatore non posse peti clericorum judicium*, et in d. c. *Christianis*, Gelasius Papa, contra immunitatem Ecclesiae esse censet, *per auctoritatem regiam* contra clericum procedere; et Gregorius Papa, lib. 4, ep. 31, alias c. 75, ad Mauritium imperatorem scribit, *ne terrena potestate ita dominetur clericis, ut debitam reverentiam eis non impendat*¹. Ubi tacite eum reprehendit, quoniam tunc tyrannice in sacerdotes imperare studebat, ut ipse Gregorius deplorat, in Psal. 4 Pœnitentiæ (ut supra retuli), moderate autem ad illum loquitur, ne fortasse ad majorem saevitiam provocaretur. Non omisit tamen illi proponere exemplum Constantini, qui Episcopis inter se dissidentibus respondit: *Ite, et inter vos causas discutite, quia dignum non est ut iudicemus Deos*². Præterea in multis aliis decretis absolute dicitur, laicos non habere jurisdictionem ullam in clericos, ut expresse dicitur in Concilio Constantiensi, sess. 31; et Concilio Lateranensi, sub Leone X, sess. 9, et aliis quæ supra retulimus; manifestum autem est laicorum nomine etiam imperatores comprehendendi, nam cum non sint clerici, laici profecto sunt.

20. *Evasio quædam præcluditur.* — Denique ipsi etiam imperatores, licet de se ipsis in speciali non loquantur, sæpe tamen loquuntur generaliter, et cum tanta declaratione, ut satis eundem sensum significant. Constantinus enim, in dicta l. 7 Codicis Theodosiani, de Episc. et Cleric., statuit ut clerici, in Occidente sicut in Oriente, *immunitate plenissima*

¹ Cap. *Sacerdotibus*, 11, q. 1.

² Vide Rebuffum, lib. 10 hist., c. 2.

potiantur; et Theodosius, in l. ult. ejusdem tituli confirmans hoc privilegium, dicit causas clericorum reservari *episcopali audientia*; eximuntur ergo ab omni laicali, etiam imperiali. Neque potest dici hoc solum intelligi in prima instantia, per modum vero appellationis semper licuisse ad imperatorem provocare; hoc enim et gratis dicitur, et falsum esse probatur. Tum quia ab Episcopis nunquam fuit in Ecclesia appellatum ad imperatorem, sed vel ad Metropolitanos, aut Patriarchas; vel tandem ad Summum Pontificem, ut expresse in Conc. Chalcedonensi, c. 9, traditum est. A Summo autem Pontifice nunquam licuit ad aliud tribunal, sive ecclesiasticum, sive laicum, appellare, ut dixit Gelasius Papa ad Episcopos Dardaniæ, et ad Faustum, et Concilium Sardicense, canon. 4 et 7, et tradunt multa alia decreta Pontificum et Conciliorum, quæ superiori libro ad probandam supremam Pontificis auctoritatem retulimus. Igitur causæ clericorum, eo ipso quod reservatæ sunt Episcopis, intra forum ecclesiasticum terminandæ sunt, ac subinde extra totum forum laicum, usque ad ipsum imperatoris tribunal, constitutæ sunt. Et certe ratio, quam illa lex ultima reddit, hoc satis confirmat: *Fas enim* (inquit) *non est, ut divini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio*; nam profecto potestas imperatoria temporalis etiam est; ergo etiam illa sub indefinita voce, quæ universali æquivalet, comprehenditur. Ac denique eodem modo, indefinita et generali locutione idem privilegium concessit Fredericus II, illudque Honorius III confirmavit.

21. *Ad facta Caroli V.* — Ad facta vero imperatorum, quæ in contrarium allegantur vel allegari possunt, generatim respondemus, fortasse multa illorum non fuisse exercendo actum jurisdictionis, sed intercessionis, vel auxilii, quod solet brachium saeculare ecclesiastico tribuere, ut in superioribus de Constantino et aliis diximus. Vel certe interdum excusari possunt, quia non propria auctoritate, sed petentibus ipsis Prælati, et quasi arbitri inter illos judicabant, vel potius dissidia componebant; denique si aliqua ex his vel aliis rationibus excusari non possunt, respondendum est, excessisse jurisdictionem usurpando, ut de Mauritio dixit Gregorius paulo antea citatus, et de Valentiniano III jam diximus, et late ostendit Baronius, ann. 452 et 453. Ad novissimum autem exemplum Caroli V, quem scimus fuisse insignem ecclesiasticæ libertatis

protectorem et observatorem, respondemus, Carolum potuisse ad se vocare Hermannum Archiepiscopum, non ut Archiepiscopum, sed ut principem imperii. Item potuisse vocare non ut iudicem, sed ut protectorem cleri, et Academiae Coloniensis. Nam Surius, qui factum illud refert anno 1545, in Commentario, simul dicit: *Hujus anni mense Junio Caesar clerum, et Academiam Coloniensem in suum patrocinium recepit*. Ut ergo afflictis patrocinaretur, potuit vocare Episcopum, ut veritatem agnosceret, et Ecclesiae nocumenta vitaret, donec Papa causam ad se traheret; quod paulo post fecit, in sequenti mense Julio Hermannum citando, quem postea etiam Pontifex deposuit, cooperante Carolo, ut idem auctor, in initio ann. 1547, refert. Denique ad verba Justiniani in illis authenticis nihil invenio a Glossis vel jurisperitis dictum; mihi autem videtur excessisse in his legibus circa res ecclesiasticas condendis, et non satis perspectam habuisse vim et originem ecclesiasticæ immunitatis, et ideo multa per errorem, et sine legitima potestate circa illam disposuisse, ut jam supra tactum est, et in sequentibus iterum atque iterum occurret.

CAPUT XIV.

QUALIS SIT CLERICORUM EXEMPTIO IN CAUSIS CIVILIBUS.

1. *Causa formalis privilegii fori.* — *Materia privilegii fori, duplex.* — Haecenus solum ostendimus immunitatem clericorum ipsis convenire, seu privilegium fori illis esse concessum, simulque originem hujus privilegii explicavimus; et rationem ejus reddendo, efficientem et finalem causam ejusdem privilegii declaravimus; consequenter igitur sequitur, ut quid sit hoc privilegium explicemus, quod fieri non potest nisi inquirendo quid per hujusmodi privilegium conferatur; nam tota ratio et essentia cujuscumque privilegii in jure, seu potestate quæ per illud datur, secundum suam generalem rationem consistit; speciem autem sumit ex materia in qua vel circa quam versatur. Atque ita etiam fiet, ut quidquid de causa veluti materiali hujus privilegii desiderari potest, simul explicetur. Nam de formali quidem nihil est quod dicamus, quia ipsa libertas seu immunitas est quasi moralis et interna forma, in qua privilegium ipsum consistit; forma autem externa non est nisi concessio ipsa, quæ per verba Scripturæ aut ca-